

A kockázatvállalás korlátozása a hazai jogi szabályozásban²

I. Alap gondolatok

Mai modern világunkban, a XXI. században nehéz úgy körbetekinteni, hogy ne lássuk, ahogy a fejlődés, és a változások iszonyatos erővel nőnek és alakítanak szinte mindent körülöttünk. A gazdaság, és a pénzügyi világ egy olyan alapja lett a történelem fejlődésével az emberi társadalmaknak, ami nélkül ma már nehezen képzelhető el az élet.

Ezzel viszont bizonyos esetekben azt tapasztaljuk, hogy az ember számára, aki fizikai határok közé szorított emberi lény, egyénileg nem tudja már kellőképpen irányítani mindazt, ami a globálissá vált pénzügyek, és gazdasági rendszerek szerteágazó működése behálóz. Lényeges kérdéssé vált annak a vizsgálata, hogy vajon mindez mikor emelkedik jogilag is felül a nemzetállamokon, és válik egy külön, egységes egésszé.³ Vajon meddig képes még az ember egyénileg, akár csak a saját eszközeire, és tevékenységére figyelemmel irányítani ezeket a dolgokat? Lehet, hogy már most sem.

Ennek tükrében kerül más megvilágításba az is, hogy az ilyen nagyméretű és mértékű pénzügyi műveletekkel mennyire nő meg a hibalehetőségek száma. Hiszen ahogy egyre nagyobb, egyre átláthatatlanabb tevékenységeket, és tranzakciókat vélünk felfedezni a pénzügy világában, annál inkább nehezen felmérhető, hogy milyen következmények telepedhetnek később az azt létrehozókra, vagy akár másokra, akikre kihat. Ezeknek a középpontjában mindenhol a pénz forog, mivel mai világunk egyik igen meghatározó eleme lett ez. Régebben, még a pénz kialakulása, és megjelenése előtt a különböző „reáljavak” birtoklása, illetve tulajdonlása határozta meg a vagyont. Ez természetes, hiszen azok jelentették a legnagyobb értéket. És „önmagukat testesítették meg” ezzel.⁴ Így ezek adásvételekor maguk a „reáltestek” is gazdát cseréltek. Ma már ez nem feltétlenül van így. Bonyolultabb spekulációs rendszerek bölcsőjévé is vált a pénz, mely először még csereeszköznek jött létre, majd lehetségessé vált általa a kincsképzés, tartalékolás, gyűjtés.⁵

Így fontossá vált, hogy mindezek kockázatát is megvizsgálják, és arra figyelemmel, ha már nem is csökkentik ezeknek a nagy bizonytalanságot hordozó ügyleteknek a számát, legalább különböző fedezetekkel és garanciákkal vegyék körbe

¹ Doktorandusz hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar; bírósági fogalmazó, Ráckevei Városi Bíróság.

² Hpt. – XII. Fejezet – A kockázatvállalás korlátozása, ügyleti szabályok.

³ Galgano, Francesco: *Globalizáció a jog tükrében – a gazdaság jogi elemzése*, HVG-ORAC Kiadó, 2006, Budapest, 10. o.

⁴ Ez alatt arra próbálok utalni, hogy a mai világban az értékeket a pénz testesíti meg. A pénz értéke mögött mindig áll valami. Vagy reálvagyon, vagy állampapírok, aranykészletek (gold standard), esetleg egy „világpénz”, melyben minden állam, gazdasági egység a mögöttes értékét biztosítja a vagyonának, pénzének. (Szeretném kihangsúlyozni, hogy nem kívánom összekeverni egy szuverén állam pénzkibocsátást biztosító jogának alapján való pénzértéket biztosító állami vagyontartalékokat egy gazdasági társaság vagyonát és értékét biztosító állampapír, reál, vagy egyéb valódi értéket képviselő háttértartalékkal, csupán az értékmegtestesítési jelenség hangsúlyozása végett soroltam egybe.)

⁵ Bod Péter Ákos: *Közgazdaságtan*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003. 40.o.

és bátyázzák be. Ha erre nem megfelelően fordítanak figyelmet, vagy saját érdekekből hamis képet adnak ezekről, akkor annak komoly pénzügyi és gazdasági válságok is lehetnek az eredményei.⁶

A kockázatot, mint fogalmat az élet nagyon sok területén használják. Alapvetően mindig a bizonytalanságot jelképezi. A gazdaság területén a kockázatot legfőképp a döntések meghozatalához lehet kapcsolni. Döntéshozatal esetén nem csupán a kitűzött célok megvalósítása a cél, hanem fontos figyelni a lehetséges társadalmi és gazdasági veszélyekre is. Ennek során fel kell mérni a valószínűsíthető veszteségeket, melyeknek túl kell nyúlni a döntés közvetlen gazdasági hatásain, és a társadalmi élet egyéb területeire gyakorolt hatásának vizsgálatát is magába kell foglalja.⁷ Ez tulajdonképpen magának a kockázatnak a jellemző vonásait tükrözi, és ennek alapján minden döntés magában foglal bizonyos mértékű kockázatot.

A döntés meghozója viseli a kockázatot, tehát övé a kockázatviselés. A kockázatviseléssel viszont együtt jár a kockázatkezelés. Nem tud egyik a másik nélkül lenni, a kettő összekapcsolódik. A kockázatkezelés a kockázat természetéhez kapcsolódik, ahhoz igazodik, annak megfelelően alakul. A kockázatkezelés egy olyan magatartás, vagy intézményi háttér lehet, amelyet a kockázatviselők tanúsítanak, illetőleg amire támaszkodhatnak.⁸ Kérdésként merül fel ugyanakkor, hogy hol van a döntéssel járó kockázat kezelésének határa. Egy olyan társadalomban ugyanis, ahol a kockázati elemek oly nagymértékben vannak jelen, hogy a társadalom létének és életének közvetlen veszélyét hordozzák magukban, az már nem biztos, hogy természetesnek tekinthető.⁹

A kockázatvállalás a gazdasági életben alapvetően a vállalkozásokhoz, és a vállalkozási tevékenységhez köthető. A gazdasági életben üzletszerű tevékenységek megkövetelik a meghatározott formát. Törvényekben szabályozott követelményeket kell teljesíteni ahhoz, hogy vállalkozási tevékenységet folytathasson valaki. A vállalkozási tevékenység a jövőre orientálódik, ami mindig is megfogható volt valamilyen módon, már azelőtt is, hogy ennek bármilyen tudományos megközelítése kialakult volna. Ez a jövőre irányuló várakozás viszont mindig magában foglalja a kockázatot.¹⁰ A kockázat az, aminek következtében a gazdasági és üzleti élet változásai nem határozhatóak meg előre, bizonytalanságot rejtenek magukban. Ennek következtében a gazdasági tevékenységekben való sikeresség is sokban függ a kockázati tényezőktől, illetve annak megfelelő ismeretétől. A kockázat ismeretének hiánya pedig az ügyletekkel járó jogi felelősség növekedését, és a felelősségre vonás veszélyét rejtheti magában.¹¹

A kockázatnak, mint fogalomnak sok meghatározása ismert, melyekre jelen tanulmány keretei között nincs lehetőség mélyebben foglalkozni. Az viszont

⁶ A jelzálog-hitelválság egy ilyen problémának is köszönhető, hiszen ha megfelelő lett volna a tranzakciókra a hitelminősítés, akkor lehet, hogy nem bízott volna olyan sok vállalkozás a tranzakció értékében és biztonságában.

⁷ Kollarik István: *A kockázat és a gazdaságirányítás*. In: *Kockázat és társadalom*. Szerk. Vári Anna. Akadémiai Kiadó, Budapest 1987. 87. o.

⁸ Ébly Györgyné: *A kockázatkezelés hazai intézményrendszerének néhány aktuális kérdése*. In: *Kockázat és társadalom*. Szerk. Vári Anna. Akadémiai Kiadó, Budapest 1987. 167. o.

⁹ Ulrich Beck: *A kritikai elmélettől a kockázattársadalom önkritikájáig*. In: *Replika*. 1998. szeptember, 31-32. szám. 78. o.

¹⁰ Dr. Fritz Éva: *Eredményes gazdálkodás és kockázatvállalás*. In: *A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Actái*. ELTE-ÁJK, Budapest 1976. XVIII. kötet. 159. o.

¹¹ Dr. Vértesy László: *A pénzügyi intézmények finanszírozási tevékenységének jogi szabályozása Magyarországon*. PhD értekezés. Budapest, 2008. 271. o.

elmondható, hogy a különböző meghatározások megegyeznek abban, hogy „a kockázat a termelési és értékesítési tevékenységgel szükségszerűen együtt járó bizonytalansági tényező”.¹²

A kockázatszabályozás ma is lényeges, és elengedhetetlen a banki szféra működése szempontjából, viszont korántsem nevezhető tökéletesnek, gyengeség nélkülinek.¹³ A mai magyar szabályozás a kockázatvállalás tekintetében a Hpt. rendelkezéseire támaszkodik. Az első bankokra vonatkozó szabályok azonban nem foglalkoztak a kockázatkezeléssel. A szabályozás lefektetése Magyarországon az európai uniós jogharmonizációnak köszönhető. Az 1990-es évek második felétől megjelennek azok a szabálykövetelmények, amelyek európai uniós irányelvek alapján a többi tagállamban már működő rendszerként voltak jelen.¹⁴ A bankok szabályozása ezzel egy új lépcsőfokot tett meg, hiszen korábban Magyarországon az egyszintű bankrendszer folytán ilyen szabályozásra nem volt szükség. Ellenben egy kétszintű bankrendszer már megkövetel egyfajta szorosabb felügyeletet arra vonatkozóan, hogy a hitelintézetek kockázatvállalása és ezzel üzleti tevékenysége ne legyen parttalan.

A bankok szabályozásának egyik fő célja – részben pont az ebből eredő problémák elkerülése érdekében – a pénzügyi válságok elkerülése és a bankrendszer biztonságának erősítése. A bankok és egyéb pénzügyi vállalkozások által végzett pénzügyi közvetítés ugyanis nem egyszer problémák sorával szembesül, melyeknek kijavítására nem egyszer komoly állami beavatkozásra és a költségvetési források felhasználására van szükség.¹⁵ Mindezek Magyarországon történő megvalósulását segítette, és segíti ma is az Európai Unió és más nemzetközi sztenderdek átvétele, beépítése, mely természetesen mind a bankok, mind az állam részéről komoly munkát, és bizonyos változtatásokat igényelt, illetve igényel ma is.¹⁶

II. A kockázatvállalás korlátozása

A kockázatvállalás korlátozásának szabályairól az 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) XII. fejezete rendelkezik. A kockázatvállalás tekintetében öt alcím különül el a fejezetben, a további négy a befektetések korlátozására vonatkozik, melyeket jelen tanulmány nem érint.¹⁷

Ebben a fejezetben a kockázatokra vonatkozó részletszabályokat találhatjuk

¹² Dr. Fritz Éva: *Eredményes gazdálkodás és kockázatvállalás*. In. A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Actái. ELTE-ÁJK, Budapest 1976. XVIII. kötet. 160. o.

¹³ Móra Mária: *Mi a teendő? – Kiútkeresés a másodrendű jelzálogpiaci válság nyomán*. In. Hitelintézeti Szemle. VII. évf. 2008. V. szám. 530. o.

¹⁴ Dr. Halustyik Anna: *Vázlatok a bankszabályozás témaköréből*. In. Verseny és versenyképesség. Szerk. Dr. Botos Katalin és Dr. Katona Klára. Szent István Társulat, Budapest 2007. 108. o.

¹⁵ Zsámboki Balázs: *Gondolatok a banki tőkeszabályozás lehetséges gazdasági hatásairól*. In. Tanulmányok Nagy Tibor tiszteletére. Szent István Társulat, Budapest 2009. 324. o.

¹⁶ Ilyennek tekinthető például az új bázeli tőkeszabványokon alapuló CRD (a 2000/12. és az 1993/6. számú direktívák módosítása a 2006/48., valamint a 2006/49. számú irányelvekkel – „Capital Requirements Directive”) hazai implementálása, ami komoly előrelépés a kockázatkezelési módszerek és technika terén. [Zsámboki Balázs: *Gondolatok a banki tőkeszabályozás lehetséges gazdasági hatásairól*. In. Tanulmányok Nagy Tibor tiszteletére. Szent István Társulat, Budapest 2009. 333. o.]

¹⁷ A kockázatvállalás korlátozására vonatkozó öt alcím a Kockázatvállalás; Nagyockázat vállalásának korlátozása; Tulajdonszerzéshez kapcsolódó kockázatvállalás korlátozása; a Kockázati céltartalékképzés; valamint a Hitelintézettel egyenértékű prudenciális szabályozásnak megfelelő pénzügyi vállalkozás.

meg. Először megfogalmazza a törvény ismételten az általános szabályok körében leírtakat, mely alapján a pénzügyi intézmény (kivéve a pénzügyi holding társaság) köteles a kockázatok és a kihelyezések és egyéb pénzügyi kötelezettségvállalások megalapozottságát, és áttekinthetőségét, ellenőrzését, a kockázatok csökkentését egy belső szabályzatban kidolgozni és alkalmazni. Ezt az igazgatóságnak kell elfogadnia [77. § (1)]. A hitelintézetek (és általában más intézmények) működésében elengedhetetlen belső szabályokat létrehozni. A jogalkotó nem szabályozhatja az élet, gazdaság és közigazgatás minden területét és az ehhez kapcsolódó tevékenységeket. Lefekteti az alapokat, és az ezt alkalmazó szerveződések a gyakorlati tevékenységük megkönnyítése végett létrehoz egy belső struktúrát, rendszert, gyakorlatot, amit az ott dolgozókkal betartatva tud dinamikus és hasznosan működni. A törvénynek ezt a rendelkezését szem előtt tartva kell áttekintenünk a további részletszabályokat.

Az ügyletekre vonatkozóan, ha az kockázatvállalással jár az intézmény számára, köteles azt írásban megkötni. Ebben az esetben ugyanis a megfelelő bizonyíthatóság érdekében nyoma kell maradjon az ügyletnek, hiszen ha abból valamilyen jogi konfliktus ered, más módon nehéz kideríteni, hogy pontosan milyen módon is jött létre az adott ügylet. Még ha szóban is történt az ügylet megkötése pénz- és tőkepiaci ügyleteknél, akkor is szükséges egy írásban való visszaigazolás [(2)].¹⁸ Ez már a római jogra is visszavezethető, hiszen a jogügyleteknél már ott is feltétele volt az érvényességnek a megfelelő nyilatkozat megtétele, ami megegyezik a szerződési akarattal.¹⁹ Ez viszont a legjobban írásban követhető nyomon.

A hitelintézetnek, mielőtt létrehozza a kitétséget (ilyen általában a hitel, illetve a kölcsön) az adott ügyfélnél, meg kell győződjön arról, hogy megvannak-e a szükséges fedezetek, illetve biztosítékok, és azok érvényesíthetőek, és értékük valós. Azért fontos ez, mert valamilyen módon biztos kell legyen a hitelintézet (vagy legalábbis a kockázati tényezők minimalizálására kell törekedjen) abban, hogy a kitétségeit visszakapja, illetve hogy azok megtérülnek. Az iratokat, amelyek ezzel kapcsolatban keletkeznek, csatolni kell a szerződéshez, illetve a leszámított váltóhoz leszámítolás esetén [78.§ (1)].²⁰ Ez azért fontos, mert ezzel is a kockázatot kívánja csökkenteni, illetve kezelni az intézmény. Számára pontosan meghatározható kell legyen, hogy kalkulálhat az adott kitétséggel, milyen mértékben, és milyen időtáv alatt várhatja azt vissza. Ennek alapján tudja meghatározni a befektetési, vagy a hitelnyújtási és visszafizetési feltételeket.

A törvény ehhez köthetően meghatározza, hogy melyek azok a dolgok, amiket nem fogadhat el fedezetként. Ide tartozik a saját maga által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapír [78. § (3) a, pont]. Nyilvánvaló, hogy ez nem lehet fedezet, mivel ezzel a jogügyletet a pénzügyi intézmény saját magával fedezné, vagy az, akihez a kitétség kerül, magával a pénzügyi intézménnyel kívánná fedezni az ügyletet. Ez olyan, mintha nem is lenne fedezet tulajdonképpen, vagy ha meg is valósulhatna az így történő fedezetadás, az akkor is aggályos lenne törvényességi szempontból, hisz ez lehetőséget adhat a visszaélésekre. Ugyanígy nem lehetséges a hitelintézettel szoros kapcsolatban álló vállalkozás által kibocsátott, és abban tagsági

¹⁸ Erre azért is lehet szükség, mert az ilyen ügyleteket gyakran igen gyors döntési kompetenciával kell megkötni, mert gyakran igen nagy a kereslet vagy a kínálat, ami nem teszi lehetővé az olykor hosszadalmas időráfordítást a szerződés megírására.

¹⁹ Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1996, kilencedik kiadás. 388. o.

²⁰ A váltóleszámítolás a váltón szereplő összeg határidő előtti kifizetése a kamat időarányos levonásával [<http://www.mimi.hu/gazdasag/valtoleszamitolas.html>]. Erre leginkább abban az esetben van szükség, ha a váltó jogosultjának rövid határidőn belül pénzre van szüksége, és nem kívánja (vagy nincs lehetősége) megvárni a váltó lejártát.

jogokat megtestesítő értékpapír fedezetként való használása [(3) b, pont].

A harmadik ilyen tiltás azokra a vállalkozási részvényekre vonatkozik, amelyek a hitelintézettel, vagy az összevont alapú felügyelet²¹ alá tartozó hitelintézettel szoros kapcsolatban álló, és a Gt.-ben²² meghatározott minősített többséget biztosító befolyása alatt lévő részvénytársaságok részvényei. Összevont alapú felügyelet alá az alábbi három kategóriába sorolt biztosító tartozhat. Az *első esetben* az olyan biztosító, amely legalább egy biztosítóban (viszontbiztosítóban), vagy harmadik országbeli biztosítóban résztvevő vállalkozás tulajdonosa. A *másik esetben* az a biztosító, amelynek az anyavállalata biztosítási holdingtársaság, viszontbiztosító, vagy harmadik országbeli biztosító. A *harmadik esetben* pedig az a biztosító, amelynek az anyavállalata vegyes tevékenységű biztosítási holdingtársaság. Az összevont alapú felügyeletet az Európai Unióban országonként más-más módon látják el. Lehetséges a tagállam hatósága által, vagy az illetékes tagállamok közötti megállapodás folytán közösen létrehozott felügyelő hatóság által, ha több tagállamban engedéllyel rendelkező közös anyavállalatról van szó.²³ Ebben az esetben is a hitelintézettel való összefonódás következtében esetlegesen létrejövő törvényteleniséget próbálja megakadályozni a jogszabály [(3) c, pont].

A (4) bekezdés egy általános garanciális eljárást fogalmaz meg az ügyféllel szemben, biztosítva ezzel a hitelintézetnek a kockázatnak, és a szerződés betartásának folyamatos vizsgálatát annak érdekében, hogy a pénzügyi intézmény az esetleges változások, vagy teljesítési problémák esetén időben cselekedni tudjon, megvédve ezzel saját magát, és a még megmenthető kitettséget. Ennek érdekében a szerződés időtartama alatt dokumentálja a szerződésben foglalt feltételek megvalósulását, ide értve az ügyfél pénzügyi, gazdasági helyzetének alakulását, és azokat a dolgokat, melyeket a szerződés megkötése előtt is megvizsgált a hitelintézet [78. § (1)]. Ez egy folyamatos kontrollt jelent, melynek következtében az ügyfél nem cselekedhet „kénye-kedve” szerint, ugyanis a szerződésben foglaltakat be kell tartsa, az ott vállaltakat nem lépheti túl, illetve a feltételeknek megfelelően kell felhasználnia a bank által részére rendelkezésre bocsátott kitettséget.

A következő rendelkezés az értékpapírosítással kapcsolatos kockázatvállalást szabályozza [78/A. §].²⁴ Azok a hitelintézetek, amelyek nem lépnek fel értékpapírosítást kezdeményezőként,²⁵ vagy szponzorként (az értékpapírosítás²⁶ vonatkozásában), azok kizárólag a külön jogszabályban meghatározottak szerinti

²¹ Az *összevont alapú felügyelet* alatt a 2003. évi LX. törvényben meghatározott összevont alapú felügyelet alá tartozó biztosítók felügyeletét kell érteni. A jogintézmény a 98/78/EK irányelv alapján került átültetésre.

²² 2006. évi IV. törvény – A gazdasági társaságokról.

²³ Dr. Kiss Nóra: *Az összevont alapú felügyelés, valamint a határon átnyúló tevékenység*. In. Helsinki Protocol, Siena Protocol. 2005. február 23. [[http://www.pszaf.hu/data/cms1588103/szkonz055kissnora\[1\].pdf](http://www.pszaf.hu/data/cms1588103/szkonz055kissnora[1].pdf)].

²⁴ A 2010. évi CLIX. törvény iktatta be ezt a paragrafust, és 2011. január hó 1. napjával lépett hatályba.

²⁵ *Értékpapírosítást kezdeményező*: olyan vállalkozás, amely saját maga, vagy kapcsoló vállalkozásán keresztül – közvetlenül, vagy közvetve – részese volt az értékpapírosítás alapjául szolgáló kitettséget létrehozó azon eredeti megállapodásnak, amelyben rögzítették az adós (potenciális adós) fizetési kötelezettségét (potenciális fizetési kötelezettségét), vagy megvásárolja egy harmadik fél kitettségeit, majd értékpapírosítja azokat [Hpt. Értelmező rendelkezések – III. Egyéb meghatározások 58. pont.].

²⁶ *Értékpapírosítás*: olyan ügylet, amelynek keretében egy kitettség, vagy a kitettségek halmazának (pooljának) hitelezési kockázata több ügyletrész-sorozatba kerül besorolásra (a), vagy olyan ügylet, melynek keretében az ügylettel kapcsolatos kifizetések az értékpapírosított kitettség, illetve a kitettségek halmazának (pooljának) teljesítése függvényében alakulnak (b), és az ügyletrész-sorozatok egymáshoz viszonyított alárendeltsége határozza meg az ügylet futamideje alatt a veszteségek eloszlását [Hpt. Értelmező rendelkezések – III. Egyéb meghatározások 56. pont.].

nettó gazdasági érdekeltség megtartása mellett vállalhatnak az értékpapírosításhoz köthető hitelkockázatot. Az értékpapírosítás folyamata során jogi és gazdasági értelemben történő elkülönítése történik olyan pénzügyi követeléseknek, melyeket fedezetként használva úgynevezett eszközzel fedezett értékpapírokat (asset-backed security, vagy ABS) bocsátanak ki a piacra.²⁷ Ez tehát egy korlátozás, ugyanis az értékpapírosítás kezdeményezőjén, vagy szponzorán túl más hitelintézet értékpapírosítással összefüggő hitelkockázat vállalása nagy rizikót rejt magában, így az egyébként igen eredményes, és gyakran jó megoldásként jelentkező üzleti értékpapírosítás nem végezhető bármilyen hitelintézet által. A külön jogszabály ezt gazdasági érdekeltséghez köti, amivel az értékpapírosító esetleges kockázata csökkenthetővé válik.²⁸

A hitelintézet csak akkor vállalhat ilyen jellegű hitelkockázatot, ha a szponzor, vagy az értékpapírosítást kezdeményező nyilatkozik arról, hogy az értékpapírosítás kezdeményezésekor és az abból származó kockázat fennállása során a nettó gazdasági érdekeltséget megtartja, azt el nem adja, és le nem fedezi. A Bázeli II. programja volt az, ami ezt a fontos változást hozta, és aminek következtében erre vonatkozóan a hazai szabályozás hiányának problémája kielégítést nyert.²⁹

III. Nagykockázat vállalásának korlátozása³⁰

A törvény a 79. § (1) bekezdésében megfogalmazza, hogy mit ért nagykockázaton, és választ ad arra, hogy miben tér el ez a normál mértékű kockázattól. Nagykockázatnak azt tekinti a rendelkezés, amikor egy ügyféllel, vagy ügyfélcsoporttal szemben a hitelezési kockázat tőkekövetelményének sztenderd módszerrel³¹ történő számításakor figyelembe veendő kitétség korrigált értéke [79.§ (4)] eléri a hitelintézet szavatoló tőkéjének tíz százalékát.³² Ez a tíz százalékos érték egy elég nagy kitétséget jelent. E törvényi rendelkezés alapján a kitétség meghatározásakor (csak a sztenderd módszer esetében) megkapott érték, nem lehet nagyobb a szavatoló tőke tíz százalékánál ahhoz, hogy az általános kockázat körébe essen. Azon felül már nagykockázatnak minősül. Természetesen, mivel ez már egy jóval veszélyesebb kockázatú érték, ezért szükséges azt korlátozni.

Ennek alapján az így számított kitétség nem haladhatja meg a hitelintézet szavatoló tőkéjének huszonöt százalékát [79.§ (2) bekezdés a) pont]. A kitétség

²⁷ Eredetileg az 1970-es években alkalmazták az USA-ban. Abban az időben még csak jelzáloghitelek és más lakossági bank-hitel portfóliók finanszírozására alkalmazták alaptermékként [<http://www.econom.hu/ertekpapirositas-securitization>].

²⁸ Erre vonatkozó külön jogszabályi rendelkezéseket az átruházott hitelkockázatot megtestesítő kitétségekről szóló 344/2010. (XII. 28.) Kormányrendelet tartalmazza.

²⁹ Szőke Magdolna: *Pénzügyi szabályozás – jogharmonizáció. Bázeli II. és értékpapírosítás. Tőkekövetelmény az új tőkeszabályozás tervezetében.* [<http://www.bankstozsde.hu/online/cikk.html?aid=1000251>].

³⁰ Hpt. – XII. Fejezet: Nagykockázat vállalásának korlátozása.

³¹ Háromféle módszer létezik a kockázat mérésére. Az egyik a sztenderd módszer, a másik a belső minősítési alapszámítás, a harmadik pedig a belső minősítési fejlett módszer. A sztenderd módszer esetében a hitelkockázat mérését lényegében teljes mértékben a szabályozó hatóságok határozzák meg [Szőke Magdolna: *A hitelkockázat mérésének sztenderd módszere és a kockázat csökkentése az új Bázeli Tőkeegyezmény tervezetében.* In: *Hitelintézeti Szemle.* I. évf. 2. szám. 2002. 15. o.].

³² *Szavatoló tőke:* a hitelintézetnek a számviteli jogszabályok által meghatározott saját tőkéje és azok a források, amelyek a hitelintézettel szemben fennálló követelések kielégítésébe tőkeként bevonhatók [Hpt. Értelmező rendelkezések – III. Egyéb meghatározások 17. pont.].

értékének az összege egy másik korlátozás alá is eshet [79. § (2) bekezdés b) pont]. Ebben az esetben a törvény elkülönít két csoportot az ügyfelek vonatkozásában. Az egyik csoportba azok az ügyfelek tartoznak, aki maguk is hitelintézetek, vagy befektetési vállalkozások, illetve az ügyfélcsoport tartalmaz ilyen, míg a másik csoport ilyen jellegű tevékenységet nem folytat. A rendelkezés olyan ügyfélcsoportokra vonatkozik, ahol a két csoport keveredik, és úgy alkot egy ügyfélcsoportot. Ezekben az esetekben nem vállalható nagykockázat, ha a kitettség értéke nem éri el a negyvenkettő milliárd forintot minimálisan. Amennyiben viszont a hitelintézet szavatoló tőkéjének a huszonöt százaléka magasabb értéket képvisel, úgy az lesz az irányadó ezekben az esetekben is. Bármelyik is kerül meghatározásra, csak azzal a feltétellel áll meg, ha az ügyfélcsoport nem hitelintézet, befektetési vállalkozás tagjával szembeni kitettség értékének az összege – a hitelkockázat-mérséklés hatását is figyelembe véve – nem haladja meg a hitelintézet szavatoló tőkéjének a huszonöt százalékat. Tehát azok az ügyfelek, akik hitelintézetek, vagy befektetési vállalkozások, jóval könnyebben kaphatnak nagykockázattal járó kitettséget más hitelintézettől. Ennek az lehet az indoka, hogy egy másik hitelintézet, vagy befektetési vállalkozás nagyobb valószínűséggel rendelkezik olyan tőkeháttérrel, ami biztosabb fedezetül tud szolgálni egy nagykockázattal járó kitettség létrehozásához.

Amennyiben a hitelintézet szavatoló tőkéjének huszonöt százaléka nem éri el a negyvenkettő milliárd forintot (mely az előző bekezdés b) pontjában meghatározásra került), akkor a hitelintézeti és befektetési vállalkozás taggal rendelkező ügyfélcsoport tekintetében (itt is figyelembe véve a hitelkockázat-mérséklés hatását) a kitettség értéke nem haladhatja meg a hitelintézetnél írásban rögzített eljárási rendben, szabályzatban meghatározott ugyanazon gazdasági ágazatban, tevékenységi körben működő ügyfelekkel, partnerekkel szembeni kitettségekből fakadóan létrejövő hitelkockázat-mérséklés alkalmazásából származó kockázati koncentráció kezelésére vonatkozó szabályzatban meghatározott mértéket, de legfeljebb a szavatoló tőke összegét. [(3)]. Ezzel a rendelkezéssel tulajdonképpen a törvény egy további biztosítékot fogalmaz meg a nagykockázat vállalásra. Ha a 79. § (2) bekezdés b) pontjának alkalmazásában a hitelintézet szavatoló tőkéjének huszonöt százaléka nem éri el a negyvenkettő milliárd forintot (ami a b) pont alkalmazásában azt jelenti, hogy ez lesz a kitettség maximális értékének összege), akkor plusz feltételként a hitelkockázat-mérséklésével számolva a kitettség mértéke nem lehet több a fent írt belső szabályzatban meghatározott értéknél, de legfeljebb a szavatoló tőke összegénél.

Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a kitettség ilyen formában nem lehet több, mint negyvenkettő milliárd forint. E szerint pedig ez a (3) bekezdés egy teljesen fölösleges szabályozást mutat. Ha a (2) bekezdés b) pontja esetében az a) pontban foglaltak nem alkalmazhatóak, mivel a szavatoló tőke huszonöt százaléka nem nagyobb, mint negyvenkettő milliárd forint, akkor a kitettség értéke nem haladhatja meg a negyvenkettő milliárd forintot, tehát bárhol szabályoz a belső szabályzat, és bármekkora a szavatoló tőke teljes összege, a kitettség értéke negyvenkettő milliárd forintnál semmiképpen sem lehet több. Ennek a (3) bekezdésbeli rendelkezés akkor működhetne, ha a jogalkotó nem kötötte volna ki a (2) bekezdés b) pontjának alkalmazását erre az esetre is.

A nagykockázat vállalásánál a kitettség értékének meghatározásakor a törvény által meghatározott követelményeket kell figyelembe venni. Elsőként említi a törvény a mérlegen kívüli kötelezettségvállalás esetén külön jogszabályban meghatározott ügyletkockázati súlyokat, melyeket nem kell beleszámítani a kitettség értékének meghatározásába (sztenderd módszerrel történő meghatározás esetén) [79. § (4) a,

pont]. Ezzel tulajdonképpen csak a mérlegen belüli aktívák és passzívák kerülnek vizsgálat alá a nagykockázat meghatározásakor. Származtatott ügylet esetén a külön jogszabályban meghatározott módszerek valamelyike szerinti számított értéket is figyelembe kell venni [(4) b, pont].

Ezek után a törvény leírja, hogy konkrétan mely elemeket nem kell a számításokba bevonni [(4) c, pont]. Ide tartoznak:

- azok a tételek, amelyeket a szavatoló tőke kiszámításánál a prudenciális előírások túllépése miatt a hitelintézet a szavatoló tőkéjéből levont,
- a fizetést követő negyvennyolc órát meg nem haladóan fennálló követelések, melyek deviza-és valutaügyletből származnak,
- valamint azon követeléseknél, amelyek értékpapír-adásvételi ügylet esetében a fizetést vagy az értékpapír leszállítását (átutalását) követő öt munkanapot meg nem haladóan fennálló követelések.
- az ügyfél részére nyújtott pénzforgalmi szolgáltatásból származó követelést a következő munkanapig, ideértve az értékpapírokkal, klíringgel,³³ vagy egyéb pénzügyi eszközökkel kapcsolatos ügyleteket is,
- a pénzforgalmi szolgáltatásból származó pénzforgalmi szolgáltatóval szemben fennálló napon belüli kitétséget.

Ezeknek az ügyleteknek a számításból való kihagyása valószínűleg azzal indokolható, hogy még igen „friss” követelésekről van szó, ami a követeléssel kapcsolatosan még bizonytalanságot foglalhat magában. A leghosszabb időintervallum meghatározás is öt munkanap, ami alatt ugyan a pénzpiac világában igen sok dolog történhet, ugyanakkor egy nagykockázat-vállalás kitétségének a számítása nem állhat olyan követelésekből, amelyek még önmagukban is kétséget jelentenek. Érdeemes még megemlíteni, hogy a törvény külön kiemeli az állami kontrollból származó kötelezettséget, a prudens működés fontosságát. Amennyiben a prudenciális előírásokat túllépi a hitelintézet a szavatoló tőkéjének számítása során, akkor a törvény által előírtaknak megfelelő erőforrást kell elkülöníteni a szavatoló tőkéből, ami természetesen nem képezheti tárgyát a kitétség meghatározásnak.

A nagykockázatok meghatározásánál mind a pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket, mind pedig a befektetési szolgáltatási tevékenységeket is figyelembe kell venni. Ezek alapvetően ugyanúgy kitétséget hoznak létre, úgyhogy ebből a szempontból szükséges együtt kezelni őket, mert mindkét esetben létrejön a kockázati érték. Lehetséges, hogy ezek külön-külön nem haladnák meg a nagykockázati értéket, de együttesen már igen, és mivel mindkettő esetén a hitelintézet kerülhet veszélybe, ezért az észrevehetőség miatt érdemes mindkettőt figyelembe venni. A befektetési szolgáltatási tevékenységgel vállalt kockázati érték viszont a szavatoló tőke huszonöt százalékát, illetve a negyvenkettő milliárd forintot túllépheti abban az esetben, ha a hitelintézet megfelelő tőkével rendelkezik erre, mely tőkeértéket külön jogszabály határozza meg [(5)]. Ennek a második fordulatbeli szabályozásnak valószínűleg az lehet az oka, hogy a jogalkotó ösztönözze a hitelintézeteket befektetésekre, és ezzel gazdaságélénkítésre.

A (6) bekezdésből megtudhatjuk, hogy a kitétség meghatározása során az ügyfél, vagy ügyfélcsoport tekintetében az *a) pont* [értékpapírosítási pozíció], a *b) pont* [kollektív befektetési értékpapírban fennálló kitétség] és a *c) pont* [egyéb tétel] keretei közé tartozó kitétségi osztály meghatározásakor figyelembe kell venni az adott ügylet, illetve az annak alapjául szolgáló eszközöket a az ügylet gazdasági

³³ *Klíring*: a fizetési megbízásokra, pénz- és tőkepiaci ügyletek elszámolására, átutalásokra (transzferekre) vonatkozó megbízások feldolgozásának, egyeztetésének és megerősítésének folyamata [<http://vagyonkepzes.eu/fogalomtar/kliring>].

tartalma és az ügylet szerkezetéből eredő kockázatok felmérésével kell értékelni. A korábbi szabályozáshoz képest ez egy jóval általánosabb meghatározás e tekintetben. Hangsúlyt fektet a szabályozás az ügyfélcsoport és az ügyfél kiválasztásakor az egyéni, ügyletből eredő sajátos jellegzetességekre, nagyobb teret adva ezzel a hitelintézetnek.

A 80. § (1) bekezdése egy felsorolást tartalmaz, melyben a törvény azokat a kivételeket sorolja fel, melyek a főszabályban foglalt százalékarányok [79. § (1)-(3)] meghatározása alól mentesülnek. Ezeket nem kívánom részletezni, csupán az összefüggéseiket hangsúlyoznám.³⁴ Az *a-i* pontokban elsősorban olyan kitétségeket találunk, melyek nagyon kismértékű kockázattal járnak. Ezek nagy része a Price-Waterhouse-féle kockázati súlyozások közül az „A” és a „B” csoportba sorolható.³⁵ A kormányok, nemzetközi szervezetek, központi bankok, és multilaterális, vagy egyéb fejlesztési bankok, melyek olyan biztos adósnak tekinthetők, hogy a kockázati érték tulajdonképpen elhanyagolható. Alapvetően itt is, mint a legtöbb esetben a nagykockázat százalékos meghatározásainál, a törvény a sztenderd módszert tekinti irányadónak a kockázatszámításnál. Ezekben az esetekben valójában egy „ál-nagykockázatról” beszélünk. A kitétség mértékét tekintve nyilván meghaladja a szavatoló tőke meghatározott százalékát [79. § (1)-(3)], de valójában nem tekinthetők nagykockázat vállalásnak. A törvény a nagykockázat keretein belül tárgyalja, tehát a szabályozást tekintve nagykockázatnak minősül, mégis bizonyos mértékben a nagykockázatok kritériumainak nem felel meg, ugyanis elég kis százalékot takar a nemfizetés lehetősége, és habár ezek nagy kitétségek, kockázatuk mégis az általános, kisebb kockázati értékekhez áll közelebb. Felfogható persze úgy is, ahogy a törvényből is érzékelni, hogy tulajdonképpen ezek kivételekként érvényesülnek.

A *g), h)* és *m)* pontok esetében a hitelintézethez, mint gazdasági szerveződéshez kapcsolódó kivételeket találunk, melyek szoros összekapcsolódást jelölnek, aminek eredményeként a bizalom, és a kötődés (ami lehet szerződéses alapú is, nem csak jogi), nem vet fel akkora kockázati lehetőséget.

E bekezdés *j-l* pontjai esetében az ügyletekkel kapcsolatos kivételeket találjuk. A *j)* pont a külön jogszabályban meghatározott *fedezett kötvény*³⁶ formájában fennálló kitétségre vonatkozik.³⁷ A fedezett kötvény azáltal, hogy biztosíték van mögötte, nem rejt akkora kockázati tényezőt magában, mint egy átlagos nagykockázat-vállalással járó ügylet. A *k)* pont alá a törvény a húsz százalékos ügyletkockázati súlyozás alá eső kitétségeket veszi, melyek mérlegen kívüli kötelezettségvállalásra, valamint a hitelkeret még igénybe nem vett részére vonatkoznak, amelyeket az ügyletkockázati súly nélkül (mely egyébként beleszámítana), az ötvenszázalékos értéken kell figyelembe venni. Az *l)* pont szintén a mérlegen kívüli elemek közül emel ki egyet, ez esetben a hitelkeret még igénybe nem vett részét, de csak azt, amelyik a külön jogszabály szerint nulla százalékos ügyletkockázati súlyozás alá esik. Ezt is csak olyan esetben lehet nagykockázat-vállalás alóli kivételnek tekinteni, ha erre az

³⁴ Hpt. – XII. Fejezet – Nagykockázat vállalásának korlátozása [80.§ (1) a-m pontok].

³⁵ Ld. bővebben Price-Waterhouse: *A hitelkockázat kezelése* (ford. Hajós Edit, Tóth Zoltán). Panem, Budapest, 1993.

³⁶ *Fedezett kötvény*: hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, amelynek kibocsátója vállalja, hogy – a kibocsátáskor neki kölcsönadott összeg fejében – tőkét és kamatokat fizet vissza egy későbbi időpontban. Fedezett kötvény esetén valamilyen biztosíték áll még a kötvény mögött, mely a kötvény kibocsátója tekintetében bekövetkezett csőd esetére biztosítja a kötvény visszafizetésének teljesülését (ilyen lehet pl. egy ingatlan). [http://bet.hu/topmenu/befektetok/tozsde_lepesrol_lepesre/azonnali_piacismeretek/termekek_az_azonnali_piacon/a_kotveny/a_kotveny.html?pagenum=2].

³⁷ 285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet – a kötvényről.

üggyféllel, vagy ügyfélcsoporttal olyan megállapodás van, amely a nagykockázat számításánál alkalmazott kitétség korlátozásának Hpt-ben meghatározott mértékét nem lépi túl [Hpt. 79. § (2) bekezdés].

A fentebb felsorolt nagykockázat vállalás során alkalmazott számítások alóli kivételek esetén is szükséges azonban, hogy a hitelintézet az ezek alapjául szolgáló fedezetet és az ügyfélcsoportok meghatározásának alapjául szolgáló eszközöket elkülönítetten tartsa nyilván, mivel folyamatosan kontroll alatt kell ezeket tartani, és a megfelelő vizsgálatokkal a fedezet nyújtójával szemben mindig fel kell mérni a lehetséges koncentrációs kockázatot, vagyis azt, hogy az általa eszközölni kívánt ügyletek, és az ehhez szükséges fedezet milyen kockázati arányban áll egymással [80. § (2) bekezdés].

A (3) bekezdésben a törvény utal a 2-es számú mellékletének adott pontjára, amelyben a kockázatvállalások tekintetében a zálogjoggal biztosított ügyfélkövetelésekre való alkalmazását írja elő.³⁸

A (4) bekezdés ad számot arról, hogy mit tekint a nagykockázat-vállalás szempontjából garanciának. Ide tartozik a készfizető kezesség (ez polgári jogilag az egyik legbiztonságosabb behajtási lehetőséget biztosító jogintézmény), továbbá a hiteldirektívák, leszámítva a hitelkockázati eseményhez kapcsolt értékpapírokat.

A törvény előírja a következő bekezdésben a fedezetekkel kapcsolatos kikötését, melyben egyfajta biztosítékot kíván meghatározni a fedezetek tekintetében, hogy elkerülhetővé váljon a gyenge, bizonytalan fedezetek felhasználása. Kimondja, hogy hitelkockázati fedezetként kizárólag elismert *hitelezésikockázat-mérséklő tétel*³⁹ vehető figyelembe. Ennek alapján külön jogszabályban meghatározott minimális követelményeknek is eleget kell tenni [80. § (5)]. A kockázat-mérséklő eszközök igen sokfélék lehetnek, és olykor igen fontosak is. Nem véletlen, hogy a törvény a nagykockázatok esetén kötelezővé teszi a fedezetnek ilyen módon való igazolását. Ilyen eszköz lehet akár bizonyos elő-befizetés, vagy a jelzálog.⁴⁰

A (6) bekezdésben ismét egy kivételrendszert állít fel a jogalkotó, melyet az előzőleg meghatározott hitelkockázati fedezetekkel kapcsolatban kell megvizsgálni. E szerint a hitelkockázati fedezetek elismerhetőségéről szóló külön jogszabály szerint nem vehető figyelembe

- a kereskedelmi szolgáltatáshoz, vagy legfeljebb egy év eredeti lejáratú ügyletkez kapcsolódó követelést terhelő dologi biztosíték,
- ingó vagyontárgyat terhelő dologi biztosíték,
- lízingbe adott vagyontárgyat terhelő dologi biztosíték.

Tulajdonképpen az látható a fenti felsorolásból, hogy fedezetként nincs igazán nagy értéke a dologi biztosítéknak. A fenti esetekben nyújtott dologi biztosíték lefed majdnem minden típusú polgári jogi ügyletet. A kereskedelmi szolgáltatás igen tág fogalom, melybe sok minden beletartozik. Az egy év eredeti lejáratú ügylet is gyakran mondható, habár ebből legalább lehet következtetni arra, hogy az egy évnél hosszabb lejáratú ügyletekhez kapcsolt dologi jogi biztosíték alkalmas fedezetre, amennyiben a további pontok egyikébe sem tartozik bele. Az ingó vagyontárgyat terhelő dologi biztosíték nem túl gyakori ugyan, de mivel a vagyontárgy értéke lényegtelen, így a biztosíték hiába lehet nagy értékű, nem használható fedezetként. Lízing esetén úgyszintén, bár itt nyilván a lízingelés ténye

³⁸ Hpt. – 2. számú melléklet I. fejezet 10.2 pont, *d*, alpont.

³⁹ Ld. bővebben: 196/2007. (VII. 30.) Korm. rendelet – a hitelezési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről.

⁴⁰ Gere István: *Pénzügyi konstrukciók. A jelzálog-biztosítás jogi akadályai*. Kiválthatja az állami garanciát. [<http://www.bankestozsde.hu/online/cikk.html?aid=1000298> (2012.04.13.)].

önmagában is akadályt gördít a fedezetként való alkalmazásra. A (7) bekezdés további korlátozást határoz meg a biztosítékok tekintetében, itt a lakóingatlan, mint hitelbiztosítékot helyezve a középpontba. A lakott, vagy bérbe adott lakóingatlan, a nagykockázat vállalásánál számolt kitettség érték vonatkozásában az általános szabályoktól [79. § (4) bekezdés] eltérően kerülhet hitelbiztosítékként meghatározásra, amennyiben a kitettség a lakóingatlanon bejegyzett jelzálogjoggal van fedezve, vagy a lakóingatlan lízingügyletből ered a vételi jog gyakorlásáig fennálló tulajdonjog fenntartással [80. § (7) bekezdés a) pont]. A lakóingatlan esetén a hitelbiztosíték értéke legalább háromévente meghatározásra kerül [80. § (7) bekezdés b) pont], illetve a lakóingatlan külön jogszabály által elismert hitelkockázati fedezet [80. § (7) bekezdés c) pont]. Ebben a három esetben lehetőség van az általános szabályok szerint meghatározható kitettség érték lakóingatlan hitelbiztosítéki értékének ötven százalékával történő csökkentésére. Ebből a rendelkezésből alapvetően két dolog tűnik ki. Az egyik, hogy az ingatlan, mint fedezet, jóval erősebb, és megbízhatóbb, mint az egyéb biztosítékok, mivel állandónak, és értékállóknak tekinthető. A másik pedig az, hogy lakott, vagy bérbe adott formában rendelkezésre álló ingatlan jóval nehezebb végrehajtási procedúra alá esik, mint a nem lakott ingatlan. Ennek a kiküszöbölése lehet a fő célja az e bekezdésben meghatározott szabályoknak, mert a leírtak alapján az ingatlan hitelbiztosítéki értéke külön jogintézményekkel, illetve eljárásokkal is megerősítésre kerül. A hitelbiztosítéki érték megállapítási szabályzat készítésére nem kötelezett hitelintézet esetében elfogadható a piaci érték alapulvétele a hitelbiztosítéki érték helyett.⁴¹

A 81. §-ban a pénzügyi biztosítékokra vonatkozólag szól a törvény azokról a lehetőségekről, amelyek esetén a hitelintézet a kitettség meghatározásakor, illetve a pénzügyi biztosíték kockázatmérséklő szintjének meghatározásakor figyelembe lehet, vagy kell venni [81.§ (1)-(5)]. Ezek a pénzügyi biztosítékok tulajdonképpen egyfajta fedezeteknek tekinthetők. Az (1) bekezdés lehetőséget nyújt a hitelintézeteknek arra, hogy bizonyos esetben a kitettség értékének meghatározásakor lehetőség legyen kedvezőbb értékek alkalmazására.⁴² A (2) bekezdés szintén a pénzügyi eszközök figyelembevételével való könnyítést tesz lehetővé, megadva ezzel a lehetőséget arra, hogy a pénzügyi biztosítékok kockázatmérséklő hatását beszámítsa a kitettség kockázatának meghatározásakor, csökkentve ezzel is a kockázati rátát. Abban az esetben, ha az (1) bekezdés szerinti saját *nemteljesítéskori veszteségráta*,⁴³ valamint a *hitel-egyenértékesítő tényező*⁴⁴ alkalmazását engedélyezték, ugyanakkor a pénzügyi

⁴¹ Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete: *Állásfoglalás a nagykockázat vállalás korlátozásának szabályaival, illetve a CILE, KCILE (Banki és kereskedési könyvi nagykockázat vállalás), és C2LE, KC2LE (Ügyfélcsoporthoz tartozók banki és kereskedési könyvi nagykockázat vállalásai) egyedi és konszolidált adatszolgáltatási táblákkal kapcsolatos egyes kérdésekről*. IV. A Felügyelet álláspontja. Ad. 2.1. [http://www.pszaf.hu/data/cms2320886/allasfogl_penzpiac_111020.pdf].

⁴² Lásd bővebben a kitettség értékének meghatározása kapcsán a 196/2007. (VII. 30.) Korm. rendelet – a hitelezési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményéről – XII. Fejezet.

⁴³ *Nemteljesítéskori veszteségráta*: Általánosságban a nemteljesítéskori veszteségráta a nemteljesítést jelentő esemény esetén bekövetkező veszteség, a kitettség százalékos arányában. Általában szétválasztásra kerül a historikusan megfigyelt, múltbeli tényleges (ex-post) veszteségráta a nemfizető egyedekre, illetve a becsült (ex- ante) LGD a jólteljesítőkre. (In. Info-Datex Kft.: *Összbanki LGD adatbázis adatmodellje* 2006. július. 11. o.) [http://www.pszaf.hu/data/cms65480/pszafhu_palyamunka_lgd.pdf].

⁴⁴ *Hitel-egyenértékesítő tényező*: A kötelezettség jelenleg le nem hívott értékéből a nemteljesítés időpontjáig lehívásra kerülő és a nemteljesítés időpontjáig fennálló rész értékének és a kötelezettség teljes jelenleg le nem hívott értékének aránya, ahol a kötelezettség mértékét az ügyfél tudomására hozott, szerződés szerinti keret határozza meg, kivéve, ha az ügyfélre vonatkozó, de általa nem ismert, a befektetési vállalkozás belső szabályzata szerint megállapított keret magasabb. [In. 301/2008. (XII.

biztosítékok (2) bekezdés szerinti kitettségre gyakorolt hatása vonatkozásában tett saját becslést nem engedélyezték, úgy a kitettség értékének meghatározására a pénzügyi biztosítékok átfogó módszerét, vagy a (6) bekezdés szerinti harmadik fél által adott fedezet konstrukcióját alkalmazhatja a hitelintézet. Ezek nyilvánvalóan jóval kötöttebb kitettség számítást eredményeznek, mint egy saját becslés, de legalább lehetőség van a pénzügyi biztosítékok valamilyen formában történő beszámítására.

A törvény említést tesz jelen paragrafus (4) bekezdésében a stressztesztről. A hitelkockázat koncentrációira vonatkozóan rendszeresen kell ezt elvégezni, amennyiben a (2) és a (3) bekezdésben foglaltakat alkalmazza a hitelintézet. Ebben a stressztesztben kerül kimutatásra, hogy a piaci helyzet alakulása hogyan befolyásolja a hitelintézet tőke megfelelését és a pénzügyi biztosítékok likviditását. Ilyen helyzetben ugyanis különösen nehézé válhat bárminemű kitettség visszafizetése, illetve megtérülése, mivel a piaci körülmények romlása kihat a hitelintézetten kívüli szereplőkre is, akik gyakran, mint ügyfél, vagy az ügyfélhez kötődő egyéb jogviszony által kihatással lehetnek a pénzügyi intézmény kitettségeinek, illetve azok fedezeteinek állapotára. Ennek köszönhetően a stresszteszt egy kifejezetten jó ellenőrző-biztosító eleme a kockázatszabályozásnak. A stresszteszt is igazolja azt, hogy egy kockázatot hordozó ügylet, vagy tevékenység esetében nem elhanyagolható a folyamatos ellenőrzés, és biztosítékadás. Nem elég csupán a létrehozáskor, elindításkor megtenni ezeket a lépéseket, hanem a fennállás alatt folyamatosan követni kell a kockázat alakulását. Abban az esetben, ha a stresszteszt a fedezet értékének romlását jelzi, a pénzügyi biztosíték értékét arányosan csökkenteni kell [(4)]. Ez azt jelenti, hogy a pénzügyi biztosíték nem képes már olyan mértékben fedezni az adott ügylet kockázatát. Mindezekhez hozzátartozik a törvény e cikkének (5) bekezdésében foglaltak megléte. A hitelintézet, ha a fentebb leírtak szerint jár el [81.§ (2)-(3)], akkor megfelelő stratégia kell rendelkezésére álljon annak kezelésére, ha a stresszteszt negatív eredményt mutat. Ebben az esetben ugyanis a pénzügyi intézménynek meg kell próbálnia kezelni a helyzetet, és a számára és az ügyfél számára legmegfelelőbb megoldást megtalálni, megakadályozva ezzel a további romlást.

A (6) bekezdésben arra vonatkozóan találunk szabályozást, amikor harmadik fél garanciája, vagy harmadik fél által kibocsátott elismert hitelkockázati fedezet biztosítja az ügyféllel szembeni kitettséget. Ebben az esetben azért indokolt az eltérő szabályozás, mert a harmadik fél garanciája eltérő biztonságú, illetve erősségű lehet, mint magáé az ügyfélé.

Ennek megfelelően az *a)* pontban leírja a törvény, hogy a kitettség kockázat-meghatározása során a kitettség azon részét, melyet harmadik fél garanciája fedez, úgy kezelheti, mintha az a harmadik féllel, és nem az ügyféllel szemben merült fel, amennyiben ez azonos, vagy kisebb kockázati súlyú a sztenderd módszer szerint. Ez logikus, hiszen ebben az esetben a harmadik fél garanciája van ugyanis a háttérben, mint biztosíték, így érdemes ahhoz igazodni a kockázatszámítás alkalmazása során is. A garancia ebben az esetben nincs kötve egy már kiszámított, elismert hitelkockázathoz.

A *b)* pont, valamint a (8) bekezdés ad lehetőséget arra, hogy a Felügyelet (jelenlegi szabályozás alapján a PSZÁF) engedélyt adjon egyszerre kétféle módszernek az alkalmazására, a hitelezési kockázat tőkekövetelményének meghatározásakor. Ez a két módszer a *pénzügyi biztosítékok átfogó módszere* – melyről már korábban volt szó a 81. § (1)-(3) bekezdése kapcsán – valamint az ehhez kapcsolódó (6) bekezdés *b)* pontja szerint alkalmazott eljárás. A *b)* pont szerinti

eljárás során pedig a kitettség hitelkockázati fedezettel biztosított részét – az *a)* ponthoz hasonlóan – úgy kezelheti, mint ami a harmadik féllel és nem az ügyféllel szemben merült fel, ha a harmadik fél által rendelkezésre bocsátott hitelkockázati fedezettel biztosított kitettség rész azonos, vagy kisebb kockázati súlyú, mint az ügyféllel szembeni hitelkockázati fedezet nélküli kitettség rész [(6) bekezdés *ba)* pont]. Szintén a (6) bekezdés *b)* pontja szerint kell kezelni a kitettséget, ha a hitelintézet által nyújtott kitettség lejárt, és a harmadik fél által nyújtott hitelkockázati fedezet lejárt között nincs eltérés [(6) bekezdés *bb)* pont]. Ebben az esetben ugyanis egy időben válik érvényesíthetővé a kitettség és annak biztosítója is.

A (7) bekezdés a (6) bekezdés *a)* pontjára vonatkozóan tartalmaz utalást arra, hogy a harmadik fél által kibocsátott elismert hitelkockázati fedezet elismerhetőségére és kockázatmérséklő hatásának vizsgálatára az erre vonatkozó külön jogszabály rendelkezéseit is alkalmazni kell.

IV. Tulajdonszerzéshez kapcsolódó kockázatvállalás⁴⁵

Az itt megjelenő rendelkezések arra próbálnak biztosítékot nyújtani, hogy ne forduljon elő az, hogy a hitelintézet egy saját magához, vagy vele szoros kapcsolatban álló vállalatban való tagsági jogot létrehozó ügyletért kockázatot vállaljon [82.§ (1), (3) és (4) bekezdések]. Az (1) bekezdés kimondja az általános szabályt, mely tilalmazza ezt. Az ilyen ügylet törvényességi szempontból aggályosnak tekinthető. Ezzel a hitelintézet saját magának is, és más ügyfeleinek is árthat, ha ilyen helyzetben vállal bármiféle kockázatot.

A (3) bekezdésben az általános szabály „finomítása” lelhető fel. Hasonló a helyzet az itt szabályozott esetben, azzal a különbséggel, hogy az itt létrejövő tagságot létrehozó ügylet esetén az adott vállalkozás nem áll közeli kapcsolatban a hitelintézettel. Viszont ha a hitelintézet ilyen esetben már kockázatot vállalt a vállalkozással szemben, akkor ennek a megszerzésért nyújtott kölcsön esetén az ügyféllel szembeni kockázatvállaláskor köteles az ilyen módon jelentkező kockázatvállalást is figyelembe venni, és beszámítani a kockázati értékbe [(3)]. Ez tulajdonképpen azt kívánja védeni, hogy a hitelintézet számára közelinek, vagy egységesnek tekintett kockázatok ne létezzenek egymástól függetlenül, hiszen nem is függetlenek, még ha az ügyfél számára nem is befolyásoló tényező. A hitelintézet ugyanis ilyen esetben a közvetett kockázatvállalással halmozottan vállal kockázatot az adott vállalkozásért.

A (4) bekezdés foglalja magában a kockázatot vállaló hitelintézet szempontjából történő legszorosabb védelmet. A törvény e szakasza elsősorban az *Ybl Bank ügyéhez*⁴⁶ hasonló esetek megakadályozását szolgálhatja elsősorban, a mellett, hogy egyébként a hitelintézetek érdeke is, hogy részvényeik megszerzése ne saját segítségükkel történjen, lehetőséget adva az alkalmazottaknak, vagy a tulajdonosoknak a hűtlen kezelés bűncselekményének megvalósítására. Ezért a törvény itt kimondja, hogy a hitelintézet szintén nem nyújthat kölcsönt (vagyis nem vállalhat kockázatot) saját kibocsátású részvényei megszerzéséhez, és az olyan vállalkozásban való részesedés megszerzéséhez, melyben ő maga is befolyásoló részesedéssel rendelkezik.

⁴⁵ Hpt. XII. fejezet: Tulajdonszerzéshez kapcsolódó kockázatvállalás korlátozása.

⁴⁶ Dr. Kiss Anna: *A bankárperek tanulságai*. In. *Ügyvédivilág*. Budapest. 2009. évf. 10. szám. [<http://www.ugyvedvilag.hu/laparchivum.php?ref=147>].

V. Kockázati céltartalékképzés⁴⁷

A hitelintézetek bizonyos esetekben ahhoz, hogy a megfelelő biztonsággal működhessenek, és hogy saját kockázati értékeiket is kiegyensúlyozzák, gyakran létrehozhatnak olyan tartalékokat, melyek arra vannak félretéve, ha bizonyos kockázatok bekövetkeznének, segítve ezzel azt, hogy ilyen esetben ne kerüljön a bank válsághelyzetbe.

Az eszközökkel felmerülő, törvényben meghatározott kockázatokat [87.§ (1)] az eredményben kell figyelembe venni, míg az egyéb kockázatok – a törvény alapján elsősorban a kamat és árfolyamkockázat, mérlegen kívüli kötelezettségvállaláshoz kapcsolódó kockázat – esetén kockázati céltartalékot képez. Az eszközökkel kapcsolatos kockázatok könnyebben elszámolhatóak a mérlegben, hiszen több kapcsolódási pont van azzal más tekintetben, így logikusnak tekinthető, hogy a törvény azt ott rendeli megjeleníteni. Az egyéb, ezen kívüli kockázatok pedig egyes esetekben a mérlegtől függetlenül is fennálló kockázatok (például az alapvetően említett árfolyam- és kamatkockázat) így ezekre logikus létrehozni külön tartalékokat.

A fenti megoldásokon kívül a Hpt. lehetőséget ad arra, hogy a korrigált mérlegfőösszeg legfeljebb 1,25 százalékaig általános kockázati céltartalékokat képezzen a hitelintézet. Ez az előző bekezdésben foglaltakon túl, további nem látható, vagy várható kockázatok bekövetkezésének fedezésére szolgálhat [87.§ (2)]. Mivel itt egy előre nem meghatározhatósági helyzet áll fenn, ezért a bizonytalanság még talán az előző bekezdésben meghatározott kockázatoknál is nagyobb lehet. Ebben az esetben viszont minden ilyen kockázat egy tartalékból kap fedezetet. Ez természetes, hiszen előre nem látható, milyen kockázatok fognak itt megjelenni, így nem is lehet mindre külön céltartalékokat létrehozni.

A (3) bekezdésben a céltartalékok létrehozására találunk szabályt. Az itt leírtak vonatkoznak mind az általános, mind az egyéb kockázati céltartalékok képzésére. Mindegyik ráfordítással történő elszámolás útján kerül elkülönítésre, és a kockázatvállalásból származó veszteségekre először a kockázati céltartalékokat, ill. az általános kockázati céltartalékokat kell felhasználni. Ezzel tulajdonképpen a pénzügyi intézmény számára a törvény biztosítani kívánja, hogy csak abban az esetben nyúljon egyéb tartalékaihoz, ha már a kockázatok elleni tartalékok kimerültek. Így elősegítve azt, hogy egyszerűbben, gyorsabban és biztonságosabban tudja a hitelintézet helyrehozni a veszteségeket.

VI. Konklúzió

A mai gazdasági viszonyok között nehéz olyan jogszabályt, vagy jogszabályrendszert megalkotni, amely megfelelő, és alkalmas a gazdaság gyorsan változó, alakuló ütemének követésére, és szabályozására. A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény, mint a hitelintézeti kockázatvállalás, és a pénzügyi intézmények működésének egyéb szabályait tartalmazó „sarokkő” is megszületése óta igen sok, és nagy terjedelmű módosításon ment keresztül. A

⁴⁷ Hpt.- XII. fejezet.

jogalkotó próbálja követni a gazdasági igények változásait, fejlődését, alakulását, és megpróbál olyan jogszabályokat létrehozni, amelyek e gyors fejlődést kielégítik. Ez sajnos nem mindig sikerül, hiszen nehéz versenyezni egy olyan világgal, ahol a résztvevők teremtik meg a fejlődés vonalát, járják ki annak az útját akár nagyon rövid idő alatt is. Ezzel szemben a jogalkotó nem tud ilyen gyorsan lépni, vagy ezt akár a megfelelő mértékben figyelemmel kísérni. Ennek megfelelően nehéz a gazdasági szféra szabályozását elősegítő, kontrolláló jogalkotás. Különleges ismereteket igényel, és ami talán a legfontosabb, folyamatos figyelmet, és vizsgálódást. Ezek tükrében érdemes mindig tanulmányozni egy gazdasági témájú jogszabályt, és annak hiányosságait nem hibának kell aposztrofálni, hanem egy olyan lehetőségnek, amivel javítani, gazdagítani lehet a jogszabályok pontosságát és alkalmasságát.

Igaz ez abban az esetben is, ha olykor felmerül az, hogy a túlzott kockázatok jelenlétének egyik oka maga a kockázatot mérsékelni kívánó szabályozás.⁴⁸ A rendszer rejthet magában hibákat, de azok kijavítása, illetve az ennek érdekében tett lépések már önmagában csökkenthetik a kockázatot. A kockázat saját megoldással történő szabad kezelése, vizsgálata a hitelintézetek számára részben megengedettnek tekinthető egészen addig, míg a jogszabály által meghatározott kereteket betartják. A jogszabályok ideális esetben nem nyereségorientáltak, így korlátot tudnak szabni a túlzott, átgondolatlan kockázatvállalásnak. Ezért fontos, hogy a gazdaságot kontrolláló jogalkotás a társadalom védelme érdekében jelen legyen.

⁴⁸ Ulrich Beck: *A kritikai elmélettől a kockázattársadalom önkritikájáig*. In. Replika. 1998. szeptember, 31-32. szám. 84. o.